

ХАТИЦА БЕРИША
Министарство одбране РС, КША
Београд
МИЛЕ РАКИЋ
Институт за политичке студије
Београд

УДК 327.5(5):351.78
Прегледни рад
Примљен: 28.01.2016
Одобрен: 17.02.2016
Страна: 481-496

ЉУДСКА БЕЗБЕДНОСТ У АВГАНИСТАНУ

Сажетак: У раду се анализира концепт људске безбедности са циљем прецизнијег одређења његове природе и оцене практичне употребљивости овог концепта у случају урушених и пропалих држава. Дата су различита виђења људске безбедности, пре свега, као аналитичког концепта, а затим и као политичке агенде. Настојало се пронаћи дефиниција која би омогућила његову даљу операционализацију у пракси. Анализира се мањкавост реалистичко-неолибералног приступа процесу реконструкције и изградње државе са аспекта занемаривања људске безбедности. Научни значај рада огледа се у покушају да се кроз другачији, људски центрирани приступ безбедности, анализирају везе и односи криминализоване економије, стратегија међународне заједнице у сузбијању криминалних економских активности и економске безбедности појединца у урушеним и пропалим државама.

Кључни речи: Авганистан, људска безбедност, безбедност, концепт, урушена држава, пропала држава

Људска безбедност као алтернативни безбедносни концепт

Завршетком Хладног рата, имплозијом Совјетског савеза и убрзавањем процеса глобализације, настале су суштинске промене у безбедносној архитектури међународног система. Утицај држава је ослабио, а недржавне транснационалне, међународне и регионалне институције и организације постали су релевантни актери у међународним односима. Природа и перцепција претњи се променила. Промена са поларизованог на глобализовано окружење умањила је ризик од глобалног сукоба и међудржавних конфликата.

С друге стране, међународна заједница се суочила са нарастајућом плимом унутардржавних сукоба и етничких конфликата, масовним миграцијама и присилним иселјавањима, експанзијом тероризма и организованог криминала, све већим социјалним раслојавањима и ширењем екстремног сиромаштва, маргинализацијом група и заједница, деградацијом животне средине, појавом нових заразних и смртоносних болести. Опасност од њиховог преливања, у условима глобалне безбедносне међузависности, натерала је међународну за-

једницу да се фокусира на ове, раније маргинализоване, изазове, ризике и претње. Истовремено, политички притисак за изналагањем практичних решења и стратешких одговора на поменуте изазове, ризике и претње, наметнуо је потребу за преиспитивањем класичног, државоцентричног концепта безбедности, што је на крају довело до његовог проширивања и продубљивања.

Хоризонтално проширивање концепта безбедности, у аналитичком погледу, увело је у разматрање много шири опсег изазова, ризика и претњи, доминатно невојне природе, усмерених на подривање политичке, економске, социјеталне и еколошке димензије безбедности референтних објеката. С друге стране, продубљивањем концепта безбедности, у безбедносну агенду укључен је читав низ недржавних актера и референтних објеката, као што су међународне и транснационалне организације, па чак и читава међународна заједница и глобално друштво у целини, али и локалне заједнице, групе људи са заједничким етничким, религиозним и идеолошким карактеристикама, па и појединци.

Концепт људске безбедности је логички наставак алтернативних безбедносних концепата проистеклих из Критичких студија безбедности, Социјалног констру-ктивизма и Копенхагеншке школе студија безбедности.¹ Представља израз потребе да се одговори на велике промене у глобалном безбедносном окружењу и повећану безбедносну међузависност државе и појединца. У основи, „...идеја људске безбедности је покушај да се концептуализује измењена природа безбедности.”² (Mary Kaldor, 2005, p. 66) Основна замисао да људска безбедност треба да: „...употпуњује државну безбедност, унапређује људска права и ојачава људски развој.”³ (Commission on Human Security, Commission on Human Security) (показује да је концепт људске безбедности много свеобухватнији него други безбедносни концепти. Замишљен је као повезујући концепт, са циљем да нагласи међузависност развоја, безбедности и људских права и понуди алтернативни одговор на безбедносне претње, одговор чија се суштина састоји, не само у примени војне силе, већ у спровођењу адекватне спољне и развојне политике.⁴ „Не само да развој, безбедност и људска права представљају императив, већ се међусобно ојачавају. Ове везе су само ојачале у нашем добу брзог технолошког напретка, повећане економске међузавис-

---

¹ Више о односу људске безбедности и осталих безбедносних концепата види у: Shahrbanou Tadjbakhsh, Anuradha M. Chenoy, „3. A paradigm shift in security studies?”, *Human Security: Concepts and Implications*, 2007, New York, Routledge - Taylor & Francis Group, Routledge Advances in International Relations and Global Politics, pp. 72-97.

² Marlies Glasius, Mary Kaldor, „Individuals First: A Human Security Strategy for the European Union”, *International Politics and Society* 1, 2005, p. 66.

³ Commission on Human Security, *Human Security Now* (Final Report of the Commission on Human Security), 2003, p. 2, <http://www.humansecurity-chs.org/finalreport/English/FinalReport.pdf>, Интернет 09/07/2010.

⁴ „Концепт безбедности мора да се промени - од искључивог нагласка на националној безбедности ка много већем значају безбедности људи, од безбедности која се постиже уз помоћ наоружања, до безбедности која се постиже путем људског развоја, од безбедности територије до безбедности хране, запослења и животне околине” UNDP, *Human Development Report 1993*, New York: Oxford University Press, 1993, p. 2.

ности, глобализације и драматичних геополитичких промена.”⁵ (Kofi Annan, Интернет, 10/07/2010.)

Концепт људске безбедности, у теоријском смислу, представља парадигматску промену од „Националне безбедности” ка „Људској безбедности”, што подразумева промену референтних објекта, промену вредности које треба штитити, промену у перцепцији безбедносних изазова, ризика и претњи, као и промену у политичким агендама и безбедносним стратегијама. Одређивањем појединца као референтног објекта безбедности, концепт људске безбедности није укинуо безбедност државе. Држава је и даље остала основни гарант људске безбедности, при чему се њена улога редефинисала у смислу веће одговорности за безбедност својих становника. Истовремено, овај концепт мења сам статус појединца, који више није подређен држави, већ је подједнако значајан субјект и актер у међународним односима.

Људска безбедност је фокусирана на појединце и људе, али и шире, на универзалне вредности и циљеве као што су достојанство, правичност и солидарност. Тиме што је усредсређен на добробит и достојанство појединца, концепт људске безбедности разматра претње које превазилазе оквире насиља, што укључује мноштво других претњи.

Углавном, овај приступ идентификује директне и индиректне претње. Директне претње које су намерно оркестриране као што су геноцид и наркокриминал. Индиректне претње могу бити оне које настају ненамерно (посредне), као последица структурних аномалија у државном систему, као што је нпр. неинвестирање у кључне социо-економске секторе као што је образовање и здравствена заштита. Исто тако, поред структурних претњи које најчешће потичу од самих држава, концепт људске безбедности анализира и неструктурне претње, као што је насиље које је настало због несташице животних ресурса, услед миграције становништва, природних катастрофа и слично.⁶ (Shahrbanou Tadjbakhsh, , 2007, p 14)

Људска безбедност као аналитички концепт поред процене објективних, мерљивих елемената, као што су недовољни приход, хронична незапосленост, слаб приступ здравственој заштити и квалитетном образовању, укључује у анализу и субјективне перцепције појединца, као што је неспособност да се контролише своја судбина, губитак достојанства, страх од криминала и насилног сукоба и других субјективних доживљаја небезбедности.⁷ (Исто)

Људска безбедност, као аналитички концепт, не објашњава претње, али наглашава и истражује њихову међусобну повезаност и узајамну зависност. Претње могу бити узајамно повезане и ако такве могу створити домино ефекат, односно могу се преносити из једне у другу димензију људске безбеднос-

⁵ Kofi Annan, *In Larger Freedom: Towards Development, Security and Human Rights for All*, 2005, Report of the Secretary-General, General Assembly - Fifty-ninth session, United Nations, A/59/2005, Paragraph 16. <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N05/270/78/PDF/N0527078.pdf>, Интернет, 10/07/2010.

⁶ Shahrbanou Tadjbakhsh, Anuradha Chenoy, *Human Security: Concepts and Implications*, New York, Rutledge - Taylor & Francis Group, 2007, p 14.

⁷ Исто, p. 14.

ти (нпр. сиромаштво може проузроковати дефицит у храни, а недостатак хране може довести до здравствене небезбедности). С друге стране, претње се могу просторно ширити, односно преносити са локалног на национални, регионални, па чак могу испољити свој утицај и на глобалном нивоу (нпр- глобална економска криза).⁸(исто) Узајамно су зависне, јер се у свом деловању најчешће међусобно ојачавају, тако да могу еволуирати у врло опасну спиралу узрока и последица.⁹ (Nef, Jorge, Internet 15/04/2011)

Људска безбедност као аналитички концепт наглашава идеју да: „све претње, актери, инструменти и потенцијална решења изазова, ... су дубоко међусобно повезана и узајамно зависна у глобалном контексту у којем националне границе и сувереност су изгубили много од своје релевантности.”¹⁰ (Shahrbanou Tadjbakhsh and Anuradha Chenoy, 2007, p. 18.)

У основи, људска безбедност укључује не само физичку безбедност, већ и безбедан приступ запослењу, слободну партиципацију у политичком процесу, живот у безбедном окружењу и друге универзалне слободе и права појединца. Према томе, људска безбедност захтева дугорочна политичка решења и стратегије засноване на подстицају развоја и промоцији људских права.

Дефинитивно, људска безбедност представља етички и методолошки раскид са постојећим концептом државо-центричне безбедности у међународним односима.¹¹ Суштина етичког раскида, садржана је у чињеници да људска безбедност даје приоритет безбедности појединца у односу на безбедност државе чиме поставља морални - етички изазов реализму, односно традиционалном концепту безбедности. Истовремено, предлаже увођење нових универзалних вредности у концепт безбедности, односно за поштовање основних људских права, достојанства, владавине права и доброг управљања.¹² С друге стране, људска безбедност представља и методолошки раскид са класичним концептом безбедности, јер заступа становиште да је најбоља стратегија за достизање националне, међународне и глобалне безбедности управо унапређење људске безбедности: „...безбедност људи није само етички императив, то је најбоља стратегија за безбедност државе и међународног система.”¹³ (исто) Из тог разлога концепт људске безбедности промовише људски центриране стратегије које омогућавају активно учешће појединца у унапређењу безбедности на свим нивоима.

Очито да људска безбедност као аналитички концепт захтева суштинске промене о начину промишљања о безбедности. То није само концепт који по-

---

⁸ Исто, p. 17.

⁹ Види: Nef, Jorge, *Human Security and Mutual Vulnerability The Global Political Economy of Development and Underdevelopment*, 1999, Ottawa, 2nd edition, International Research Development Centre, <http://idl-bnc.idrc.ca/dspace/bitstream/10625/21995/5/113690.pdf>, Internet 15/04/2011.

¹⁰ Shahrbanou Tadjbakhsh and Anuradha Chenoy, *Human Security: Concepts and Implications*, New York: Routledge - Taylor & Francis Group, 2007, p. 18.

¹¹ Исто, p. 20.

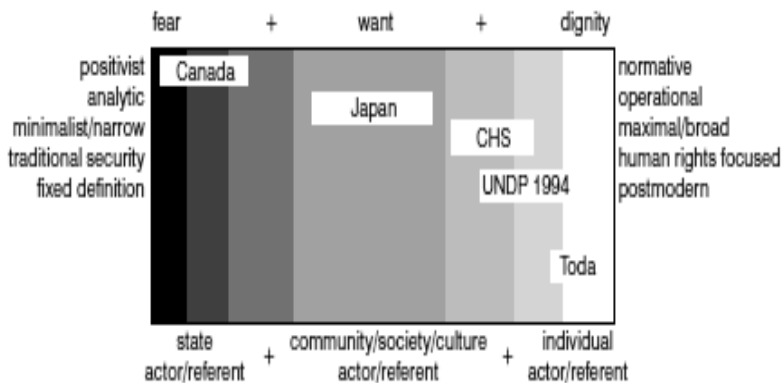
¹² Датаљније у: Shahrbanou Tadjbakhsh, Anuradha M. Chenoy, *Human Security: Concepts and Implications*, 2007, New York, Routledge-Taylor & Francis Group, Routledge Advances in International Relations and Global Politics, pp. 20-21.

¹³ Shahrbanou Tadjbakhsh, Anuradha M. Chenoy, *Human Security: Concepts and Implications*, 2007, New York, Routledge-Taylor & Francis Group, Routledge Advances in International Relations and Global Politics, p. 21.

јединца ставља у центар констелације претњи, актера и стратегија, већ га третира и као подједнако важног субјекта и актера у међународним односима. У односу на традиционални концепт безбедности фокусира се на изазове, ризике и претње који превасходно утичу на опстанак, квалитет живота и добробање појединца. Таква промена у безбедносној перцепцији, захтева и промену у стратегијама за превазилажење изазова, минимизацију ризика и неутралисање претњи, с обзиром да се њихов утицај другачије одражава на безбедност појединца него на безбедност државе. Међутим, да би наведена промена била адекватна, потребно је претходно одредити које су то универзалне вредности, значајне за појединца, а које угрожавају дати изазови, ризици и претње. Одговор на ово врло комплексно питање своди се одређење садржаја концепта људске безбедности.

Људска безбедност - између научног концепта и политичке агенде

Упркос јасним напорима и активном ангажману многих теоретичара и практичара међународних односа, људска безбедност (ни као концепт, ни као политичка агенда) нема дефиницију око које је постигнут јасан консензус. Многе међународне, политичке и научне организације и институције, државе и појединци креирали су различите дефиниције људске безбедности, од уског термина лимитираног само на насиље и физичку безбедност појединца, до широких свеобухватних дефиниција које повезују традиционалну безбедност, развој и људска права (однос садржаја поменутих дефиниција и постојећих приступа безбедности може се јасније видети на графичком приказу који следи).

Слика 1: Међусобни однос познатијих дефиниција људске безбедности¹⁴

Поменута виђења људске безбедности условно можемо поделити на два главна приступа¹⁵:

¹⁴ Преузето из: Shahrbanou Tadjbakhsh, Anuradha M. Chenoy, *Human Security: Concepts and Implications*, 2007, New York, Routledge-Taylor & Francis Group, Routledge Advances in International Relations and Global Politics, p. 47.

¹⁵ Више у: Peter Stoett, *Human and Global Security: An Exploration of Terms*, 2000, Toronto, University of Toronto Press.

Минималистички приступ људској безбедности – се ограничава на „слободу од страха”¹⁶. (UNDP, Интернет 09/07/2010.) Тежишно је усмерен ка заштити физичког интегритета појединца од директних претњи и задовољењу његових основних потреба. Његови заступници превасходно се баве анализом директних претњи безбедности појединца и његовом физичком интегритету: оружаним сукобима, кршењу људских права, јавној небезбедности и организованом криминалу. Овај приступ фаворизују поједине државе као што су Канада и Норвешка, одређена међународна *ad-hoc* тела попут Комисије за интервенцију и државни суверенитет¹⁷, као и поједини теоретичари људске безбедности¹⁸ (Andrew Mack, Интернет 19/04/2011.)

- због своје једноставности, аналитичког квалитета и применљивости у практичној политици.

Максималистички приступ људској безбедности – који поред „слободе од страха” обухвата и „слободу од ускраћености”¹⁹ (UNDP, 1994, р. 3.) и „слободу за живот у достојанству”²⁰ (Kofi Annan, 10/07/2010.) Овај приступ су прихватили Програм за развој Уједињених нација (UNDP), Мрежа људске безбедности (Human Security Network)²¹, влада Јапана, Комисија о људској безбедности²² (Commission on Human Security, 09/07/2010) као и већа група теоретичара људске безбедности²³ (Ramesh Thakur, 2004, 348-355). За разлику од претходног приступа, разматра директне, али и индиректне претње, било објективне или субјективне природе, које полазе од традиционалног разумевања небезбедности, неразвијености или кршења људских права. Заступници овог приступа инсистирају на примени холистичког приступа у изнајлажењу интегрисаних решења за сва спорна питања која утичу на свакодневни живот појединца.

---

¹⁶ UNDP, *Human Development Report*, 1994, New York, Oxford University Press, 1994, p. 3.

¹⁷ International Commission on Intervention and State Sovereignty, *The Responsibility to Protect*, 2001, <http://www.iciss.ca/report2-en.asp>, Интернет 09/07/2010.

¹⁸ види: Andrew Mack, „A Signifier of Shared Values”, Keith Krause, „The Key to a Powerful Agenda, if Properly Defined”, Keith Macfarlane, „A Useful Concept that Risks Losing Its Political Salience”, in Peter Burgess and Thaylor Owen (eds), „What is Human Security?” *Comments by 21 authors*, 2004, Special Issue of *Security Dialogue*, 35(Sept.), pp. 366-369, и види: Gary King, Cristopher Murray, „Rethinking HS”, *Political Science Quarterly*, 2001–2, 116(4). <http://gking.harvard.edu/files/hs.pdf>, Интернет 19/04/2011.

¹⁹ UNDP, *Human Development Report*, 1994, New York, Oxford University Press, 1994, p. 3.

²⁰ Kofi Annan, *In larger freedom: towards development, security and human rights for all*, Report of the Secretary-General, New York, 2005, <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N05/270/78/PDF/N0527078.pdf>, Интернет, 10/07/2010.

²¹ Мрежа људске безбедности формирана је од стране 13 земаља: Аустрије, Канаде, Чилеа, Костарике, Грчке, Ирске, Јордана, Малија, Холандије, Норвешке, Швајцарске, Словеније и Тајланда, а са Јужном Африком као посматрачем.

²² Commission on Human Security, *Human Security Now* (Final Report of the Commission on Human Security), 2003, <http://www.humansecurity-chs.org/finalreport/English/FinalReport.pdf>, Интернет 09/07/2010.

²³ Ramesh Thakur, „A Political Worldview”, Peter Uvin, „A Field of Overlaps and Interactions”, Osler Hampson, „A Concept in Need of a Global Policy Response”, Jennifer Leanning, „Psychosocial Well-Being over Time”, Amitav Acharya, „A Holistic Paradigm”, in Peter Burgess and Thaylor Owen (eds), „What is Human Security?” *Comments by 21 authors*, 2004, Special Issue of *Security Dialogue*, 35 (Sept.), pp. 348-355.

Очигледно, да резултат досадашњег развоја концепта људске безбедности, представља хибрид мноштва различитих идеја, декларација, извештаја, анализа и критика које је често врло тешко концептуално помирити. У домену теорије, људска безбедност је тумачена различито: као нова теорија или концепт, као полазна аналитичка тачка, као поглед на свет, као политичка агенда, као политички оквир, чак и као нова безбедносна парадигма. Готово сваки заступник концепта људске безбедности има своју дефиницију, оправдавајући тиме критике да: „...садржај људске безбедности зависи од становишта посматрача.”²⁴ (Roland Paris, 2004, pp. 370–372) Мешавина различитих интереса многобројних међународних организација и институција, регионалних тела, националних држава, активиста, научника и политичких аналитичара, онемогућила је постизање консензуса када је у питању дефинисање људске безбедности.

Управо због такве ситуације, концепт људске безбедности често је критикован, да је неодређен и недоречен, без аналитичке и практичне употребљивости²⁵ (Barry Buzan, 2004, pp. 369–70) да је, у теоријском смислу, толико широк да укључује све и ништа²⁶, а да је са аспекта политичке оправданости, увиђени изговор развијених држава са запада за отпочињање „праведних ратова и интервенција” у slabим и „одметнутим” државама.

Без улажења у теоријске и практичне расправе о политичкој и научној утемељености поменутих критика,²⁷ можемо се сложити са констатацијом истакнутог француског политиколога Шарбаноу Таџбакш (Shahrbanou Tadjbakhsh), да је концепт људске безбедности, са политичке и интелектуалне тачке гледишта, све, само не неутралан.²⁸ (Shahrbanou Tadjbakhsh, 2007, p. 11)

Разлози немогућности изналажења опште прихваћене, научно засноване и вредносно неутралне дефиниције људске безбедности су политичке и научне природе. Са политичког становишта проблем недефинисаности људске безбедности као концепта заснован је на различитости интереса заступника људске безбедности. „Зато што имплицира нове одговорности, дефинисање људске безбедности постало је питање моћи различитих актера, сваки од њих прилагођавајући или критикујући своју дефиницију у складу са сопственим интересима и страховима.”²⁹ (исто)

²⁴ Roland Paris, „*Still an Inscrutable Concept*”, in P. Burgess and T. Owen (eds), ‘What is Human Security?’ Comments by 21 authors, 2004, Special Issue of *Security Dialogue*, 35 (Sept.), pp. 370–372.

²⁵ Види Barry Buzan, „*A Reductionist, Idealistic Notion that Adds Little Analytical Value*”, in P. Burgess and T. Owen (eds), ‘What is Human Security?’ Comments by 21 authors, 2004, Special Issue of *Security Dialogue*, 35 (Sept.), pp. 369–70.

²⁶ „Још уопштеније, уколико људска безбедност значи скоро све, онда у ствари не значи ништа.” - Roland Paris, „*Human Security: Paradigm Shift or Hot Air?*”, *International Security*, Vol. 26, No. 2 (Fall 2001), p. 93.

²⁷ Више о критикама концепта људске безбедности види у: Shahrbanou Tadjbakhsh, Anuradha M. Chenoy, *Human Security: Concepts and Implications*, 2007, New York, Routledge-Taylor & Francis Group, Routledge Advances in International Relations and Global Politics, pp. 57-68.

²⁸ Shahrbanou Tadjbakhsh, Anuradha M. Chenoy, *Human Security: Concepts and Implications*, 2007, New York, Routledge-Taylor & Francis Group, Routledge Advances in International Relations and Global Politics, p. 11.

²⁹ Shahrbanou Tadjbakhsh, Anuradha M. Chenoy, *Human Security: Concepts and Implications*, 2007, New York, Routledge-Taylor & Francis Group, Routledge Advances in International Relations and Global Politics, p. 23.

Са научне тачке гледишта, основни проблем у немогућности јединственог дефинисања концепта људске безбедности налази се самој суштини дефиниције безбедности. По Арнолду Волферсу (Arnold Wolfers): „Безбедност, у објективном смислу, одмерава одсуство претњи за стечене вредности, док у субјективном она одмерава одсуство страха да те вредности могу бити нападнуте.”³⁰ (Wolfers, Arnold, 2007. п.150) У пракси, појмови „безбедности” и „небезбедности” имају релативна значења у различитим контекстима. За неке, небезбедност долази од изненадног губитка загарантованог приступа запослењу, здравственој и социјалној заштити, образовању, док за друге небезбедност потиче од нарушавања људских права, екстремизма, домаћег насиља, ширења конфликта, расељавања и других претњи сличне природе.³¹

Јасно је, да безбедност, у најопштијем смислу, а сами тим и људска безбедност, поред објективне компоненте, садржи и субјективни, социјално конструисани елемент, чија вредност зависи од тога да ли је ствар, процес или појава схваћена као „егзистенцијална претња” референтном објекту.³² (Barry Buzan, 1998, п.5) Управо од субјективне компоненте безбедности која се може дефинисати као: „Стање заштићености или неизложености од опасности, сигурност... Слобода од бриге, узнемирености или страховања; осећање сигурности или слобода одсутности од опасности”³³, односно „осећања” безбедности, зависи како ће безбедност бити перципирана, било од субјекта, било од референтног објекта безбедности.

Према становишту одређених заступника људске безбедности,³⁴ у позадини горе поменутих приступа, налази се дебата о потреби за успостављањем вредносних прагова – граничних вредности, испод којих опстанак, добробит и достојанство не могу бити толерисани. Међутим идентификовање тих граничних вредности није једноставан задатак. Многи прихватају могућност постојања универзалних и објективних стандарда као минимума за достизање, али исти, бар до сада, нису виђени у пракси. Безбедност, на било којем нивоу, увек ће остати део субјективног осећаја, а граничне вредности ће бити другачије у различитим културама, временима, и различитим местима.

---

³⁰ Wolfers, Arnold: 'National Security as an Ambiguous Symbol', *Discord and Collaboration. Essays on International Politics*, 1962, Baltimore, John Hopkins University Press, p. 150.

³¹ „...безбедност за фармера у долини Кашмира су средства за живот које он добије од продаје својих усева, али ова форма безбедности је другачија од „безбедносних” интереса Пакистана и Индије које желе да буду нуклеарне силе. За учитеља у Џалалабаду у Авганистану, безбедност је могућност да образује своју децу и да инвестира у изградњу своје куће, уверење да то мало што има му неће бити одузето сутра – сасвим другачија ствар од страха коалиционих трупа у Пактици од самоубилачких напада или поновног појављивања Талибана или Ал Каиде.” - Shahrbanou Tadjbakhsh, Anuradha M. Chenoy, *Human Security: Concepts and Implications*, 2007, New York, Routledge-Taylor & Francis Group, *Routledge Advances in International Relations and Global Politics*, p. 10.

³² Barry Buzan, Jap de Wilde, Ole Weaver, *Security - A New Framework of Analysis*, 1998, Boulder, CO: Lynne Rienner. p. 5.

³³ Oxford Dictionary Online, *English Dictionary*,

http://oxforddictionaries.com/view/entry/m_en_gb0748730#m_en_gb0748730, Internet 21/04/2011.

³⁴ Shahrbanou Tadjbakhsh, Anuradha M. Chenoy, Jennifer Leanning, Amitav Acharya, Thaylor Owen, Peter Burgess, kao i ostali zastupnici šire definicije људске безбедности.

Могући одговор на проблем одређења граничних вредности дао је Тејлор Овен (Taylor Owen) у свом концепту вредносних прагова - граничних вредности.³⁵ (Taylor Owen, 2004, п383) Суштина овог приступа заснована је на идеји да се класификација безбедносних претњи врши на основу тежине последица које узрокују, пре него узрока саме претње. Такав приступ, са једне стране, омогућава разматрање широког спектра претњи, а с друге стране, спречава да се одређене појаве и процеси, који у извесној мери утичу на добробаћте и достојанство појединца, али га егзистенцијално не угрожавају, третирају као безбедносно питање. Према Овену, одговорност за одређивање граничних вредности се налази на држави и друштву, односно међународној заједници, уколико сама држава, својим деловањем, угрожава поменуте вредности. Према томе, проблем одређивања граничних вредности представља политичко питање, а национални и међународни актери су одговорни за људску безбедност као јавно добро.

У том контексту, људска безбедност, сматра Овен, треба да представља сет одређених вредносних прагова - граничних вредности, које ће бити одређене на сличан начин на који је Комисија за интервенцију и државни суверенитет³⁶ (International Commission on Intervention and State Sovereignty, 09/07/2010) одредила критеријуме за интервенцију међународне заједнице у случајевима масовног и тешког кршења људских права.

У оквиру овог приступа Овен предлаже следећу дефиницију људске безбедности: „ ... људска безбедност је заштита виталног језгра свих људских живота од деловања критичних и свеобухватних еколошких, економских, нутритивних, здравствених, персоналних и политичких претњи.”³⁷ (Taylor Owen, 2004, 05/05/2011). Први део ове дефиниције преузет је из дефиниције Комисије о људској безбедности.³⁸ Коришћењем појма „виталног језгра” Овен је јасно разграничио људску безбедност од људског развоја, док употребом термина „сви људски животи” прецизно одредио референтни објекат – појединца као универзалну категорију. Истовремено, ограничавањем на „критичне и свеобухватне претње” успоставио је релативно јасне критеријуме (тежина последица, хитност и обим) који омогућавају издвајање само оних претњи који озбиљно угрожавају живот и опстанак појединца. У другом делу дефиниције, издваја-

³⁵ Taylor Owen, „Human Security - Conflict, Critique and Consensus: Colloquium Remarks and a Proposal for a Threshold-Based Definition”, Security Dialogue, 2004; No. 35; p 383, <http://sdi.sagepub.com/cgi/content/abstract/35/3/373>, Интернет 05/05/2011.

³⁶ International Commission on Intervention and State Sovereignty, *The Responsibility to Protect*, 2001, <http://www.iciss.ca/report2-en.asp>, Интернет 09/07/2010.

³⁷ „... human security is the protection of the vital core of all human lives from critical and pervasive environmental, economic, food, health, personal and political threats.” - Taylor Owen, „Human Security - Conflict, Critique and Consensus: Colloquium Remarks and a Proposal for a Threshold-Based Definition”, Security Dialogue, 2004, No. 35, p 383, <http://sdi.sagepub.com/cgi/content/abstract/35/3/373>, Интернет 05/05/2011.

³⁸ „The Commission on Human Security’s definition of human security: to protect the vital core of all human lives in ways that enhance human freedoms and human fulfillment.” Commission on Human Security, *Human Security Now* (Final Report of the Commission on Human Security), 2003, p. 4, <http://www.humansecurity-chs.org/finalreport/English/FinalReport.pdf>, Интернет 09/07/2010.

њем категорија претњи, односно сврставањем свих претњи по људску безбедност у шест главних група, Овен је покушао да ублажи недостатак аналитичке употребљивости и слабе практичне применљивости људске безбедности као концепта.

Овенов приступ представља значајан помак у „помирењу” минималистичког и максималистичког приступа људској безбедности. Поред претњи по физичку безбедност, овај приступ обухвата и претње које угрожавају друге димензије људске безбедности. Са друге стране, разматра само оне претње које егзистенцијално угрожавају појединца. Поред тога, Овенов приступ је значајно флексибилнији од претходних, јер прихвата субјективност вредносних прагова - граничних вредности људске безбедности, односно њихово варирање зависно од друштвених околности и времена у којем настају.

Очигледно да одређивање вредносних прагова – граничних вредности људске безбедности, у великој мери зависи од перцепције безбедности коју држава, друштво или међународна заједница, али и појединац, имају у одређеној ситуацији, као и од њихове субјективности у идентификацији ризика које прелазе поменуте вредносне прагове – граничне вредности, одређивању приоритета и изналажењу начина како да се са суоче са поменутиим ризицима. У том контексту, предлаже Шарбанов Таџбакш, подржавајући Овенов приступ, људску безбедност треба редефинисати као субјективни доживљај, односно треба признати ову непремостиву препреку субјективности, карактеристичну за друштвене науке и прихватити људску безбедност као концепт у покрету који је креиран да непрестано прати динамику промена у све мобилнијем свету.³⁹ (Shahrbanou Tadjbakhsh, 2007., п.70) Тиме што не би имао уску и јасно одређену дефиницију, концепт људске безбедности остао би довољно флексибилан да би могао да се развија у правцу бољег разумевања међузависности мноштва различитих фактора који заједно проузрокују појаву небезбедности појединца.

Без обзира на теоријску неодређеност, прешироки обим и произвољност, концепт људске безбедности се по свему судећи одликује вишедимензионалношћу,⁴⁰ односно безбедност појединца се може достићи само ако су остварене све димензије људске безбедности,⁴¹ (Сабине Елкир, 2006, стр.110) односно барем њене суштинске компоненте. Иако постоје различити концепти о садржају људске безбедности, значају појединих елемената и њиховој међусобној условљености, створен је прилично јасан консензус међу актерима који се баве људском безбедношћу, да се суштинске компоненте људске безбедности односе на безбедност људи од претњи њиховом животу, здрављу, средствима за

---

³⁹ Shahrbanou Tadjbakhsh, Anuradha M. Chenoy, *Human Security: Concepts and Implications*, 2007, New York, Routledge-Taylor & Francis Group, Routledge Advances in International Relations and Global Politics, p. 70.

⁴⁰ „Концепт људске безбедности мора да укључи разматрања о елементима које садржи, као и о процесима на основу којих се могу установити потенцијални захтеви за безбедношћу у различитим димензијама.” - Елкир С., „Концептуални оквир за људску безбедност”, *Људска безбедност - зборник текстова*, Београд, Фонд за отворено друштво, 2006, стр. 121.

⁴¹ Сабине Елкир, „Концептуални оквир за људску безбедност”, *Људска безбедност - зборник текстова*, Београд, Фонд за отворено друштво, 2006, стр. 110.

живот, личној сигурности и људском достојанству. У својој суштини, људска безбедност: „...означава безбедност људи – њихову физичку сигурност, њихово економско и друштвено благостање, поштовање њиховог достојанства и вредности као људских бића, као и заштиту њихових људских права и фундаменталних слобода.”⁴² (International Commission on Intervention and State Sovereignty, 09/07/2010)

Суштинске промене које су се догодиле у безбедносној архитектури међународног система након завршетка Хладног рата умањиле су ризик од настанка сукоба глобалних размера, као и вероватноћу појаве већих међудржавних конфликта. Међутим, нарастајућа плина унутардржавних етничких и верских сукоба, масовне миграције становништва, глобална експанзија тероризма и организованог криминала, продубљивање јаза између богатих и сиромашних и интензивирање процеса маргинализације појединих група и заједница, натерало је међународну и научну заједницу да преиспита традиционалну перцепцију безбедности у настојању да изнађе практична решења и стратешке одговоре на измењену природу изазова, ризика и претњи. Концепт људске безбедности представља логички наставак постојећих алтернативних безбедносних концепата и израз политичке потребе да се јасније успостави веза између националне-државне безбедности и безбедности појединца. У основи, концепт људске безбедности је замишљен тако да: „...употпуњује државну безбедност, унапређује људска права и ојачава људски развој.”⁴³ (О Commission on Human Security, 2003, п.2) смишљен је као повезујући концепт, са циљем да омогући шире разматрање и дубљу анализу међузависности развоја, безбедности и људских права.

У теоријском смислу, концепт људске безбедности представља парадигматску промену са националне на људску безбедност, при чему држава и даље остаје гарант безбедности појединца. Овај концепт такође мења и сам статус појединца, који више није подређен држави, већ је подједнако значајан субјект и актер у међународним односима. Уједно, људска безбедност је фокусирана на појединце и људе, али и шире, на универзалне вредности и циљеве као што су достојанство, правичност и солидарност. Тиме што је усредсређен на добробит и достојанство појединца, концепт људске безбедности разматра много шири опсег претњи које превазилазе оквире насиља.

Као аналитички концепт, поред процене објективних, мерљивих елемената људска безбедност укључује и анализу субјективних перцепција појединца према одређеним изазовима, ризицима и претњама, при чему их не објашњава, већ наглашава и истражује њихову међусобну повезаност и узајамну зависност. Истовремено, људска безбедност представља етички раскид са постојећом концептом државо-центричне безбедности у међународним односима дајући приоритет безбедности појединца у односу на безбедност државе чиме

⁴² International Commission on Intervention and State Sovereignty, *The Responsibility to Protect*, 2001, <http://www.iciss.ca/report2-en.asp#rights>, Internet 09/07/2010.

⁴³ Commission on Human Security, *Human Security Now* (Final Report of the Commission on Human Security), 2003, p. 2, <http://www.humansecurity-chs.org/finalreport/English/FinalReport.pdf>, Интернет 09/07/2010.

поставља морални - етички изазов реализму, односно традиционалном концепту безбедности. Такође, предлаже увођење нових универзалних вредности у концепт безбедности, односно залаже се поштовање основних људских права, достојанства, владавине права и доброг управљања.⁴⁴ С друге стране, људска безбедност представља и методолошки раскид са класичним концептом безбедности, јер заступа становиште да је управо унапређење људске безбедности најбоља стратегија за достизање националне, међународне и глобалне безбедности.

Закључак

Очигледно да је људска безбедност концепт који појединца ставља у центар констелације претњи, актера и стратегија, да га третира као подједнако важног субјекта и актера у међународним односима, да се фокусира на изазове, ризике и претње који превасходно утичу на опстанак, квалитет живота и добробита појединца, као и да преферира стратегије које више фокусиране на превазилажење изазова, минимизацију ризика и неутралисање претњи на ненасиљан начин. Међутим, концепт људске безбедности, у савременој теорији, а посебно у пракси, представља скуп мноштва различитих идеја и концептуалних замисли које је често врло тешко помирити. У домену теорије, људска безбедност је тумачена различито: као нова теорија или концепт, као полазна аналитичка тачка, као поглед на свет, као политичка агенда, као политички оквир, чак и као нова безбедносна парадигма. Различити интереси многобројних међународних организација и институција, регионалних тела, националних држава, активиста, научника и политичких аналитичара, онемогућило је постизање консензуса када је у питању дефинисање људске безбедности.

Управо због такве ситуације, концепт људске безбедности често је критикован, да је у теоријском смислу неодређен и недоречен, без аналитичке и практичне употребљивости⁴⁵, толико широк да укључује све и ништа⁴⁶, а да је са политичке и интелектуалне тачке гледишта, све, само не вредносно неутралан.⁴⁷ (Shahrbanou Tadjbakhsh, 2007, п.11) Разлози немогућности изналажења опште прихваћене, научно засноване и вредносно неутралне дефиниције људске безбедности су политичке и научне природе. У контексту практичне политике: „... дефинисање људске безбедности постало је питање моћи различитих

---

⁴⁴ Датаљније види: Shahrbanou Tadjbakhsh, Anuradha M. Chenoy, *Human Security: Concepts and Implications*, 2007, New York, Routledge-Taylor & Francis Group, Routledge Advances in International Relations and Global Politics, pp. 20-21.

⁴⁵ Barry Buzan, „*A Reductionist, Idealistic Notion that Adds Little Analytical Value*”, in P. Burgess and T. Owen (eds), ‘What is Human Security?’ Comments by 21 authors, 2004, Special Issue of *Security Dialogue*, 35 (Sept.), pp. 369–70.

⁴⁶ „Још уопштеније, уколико људска безбедност значи скоро све, онда у ствари не значи ништа.” - Roland Paris, „*Human Security: Paradigm Shift or Hot Air?*”, *International Security*, Vol. 26, No. 2 (Fall 2001), p. 93.

⁴⁷ Shahrbanou Tadjbakhsh, Anuradha M. Chenoy, *Human Security: Concepts and Implications*, 2007, New York, Routledge-Taylor & Francis Group, Routledge Advances in International Relations and Global Politics, p. 11.

актера, сваки од њих прилагођавајући или критикујући своју дефиницију у складу са сопственим интересима и страховима.⁴⁸ (исто), док се са научне тачке гледишта проблем дефинисања људске безбедности свео на проблем субјективне природе безбедности. У основи појмови „безбедности” и „небезбедности” имају релативна значења у различитим контекстима.

Из наведеног се може закључити да људска безбедност, поред објективне компоненте, садржи и субјективни, социјално конструисани елемент, чија вредност зависи од тога да ли је ствар, процес или појава схваћена-перципирана као „егзистенцијална претња” референтном објекту.⁴⁹ (Barry Buzan, 1998, п.5)

У позадини горе наведеног проблема о субјективности људске безбедности, налази се потреба за успостављањем вредносних прагова – граничних вредности, испод којих опстанак, добробит и достојанство не могу бити толерисани. Међутим, безбедност, на било којем нивоу анализе, ће увек остати део субјективног осећаја, а граничне вредности ће бити другачије у различитим културама, временима, и различитим местима. Као једно од могућих решења овог проблема, а за потребе овог рада прихваћена је Оенова дефиниција људске безбедности према којој: „... људска безбедност је заштита виталног језгра свих људских живота од деловања критичних и свеобухватних еколошких, економских, нутритивних, здравствених, персоналних и политичких претњи.”⁵⁰ Оенов приступ представља значајан помак у „помирењу” минималистичког и максималистичког приступа људској безбедности, јер са једне стране, осим претњи по физичку безбедност, обухвата и претње које угрожавају друге димензије људске безбедности, али разматра само оне претње које егзистенцијално угрожавају појединца. Уједно овај приступ прихвата субјективност вредносних прагова - граничних вредности људске безбедности, односно њихово варирање зависно од друштвених околности и времена у којем настају.

У урушеним и пропалим државама⁵¹, где је људска небезбедност нарочито изражена, озбиљни безбедносни изазови, ризици и претње проистичу

⁴⁸ Исто, п. 23.

⁴⁹ Barry Buzan, Jap de Wilde, Ole Weaver, *Security - A New Framework of Analysis*, 1998, Boulder, CO: Lynne Rienner. п. 5.

⁵⁰ „... human security is the protection of the vital core of all human lives from critical and pervasive environmental, economic, food, health, personal and political threats.” - Taylor Owen, „Human Security - Conflict, Critique and Consensus: Colloquium Remarks and a Proposal for a Threshold-Based Definition”, *Security Dialogue*, 2004; No. 35; p 383, <http://sdi.sagepub.com/cgi/content/abstract/35/3/373>, Интернет 05/05/2011.

⁵¹ У науци о међународним односима и студијама безбедности, ове државе се најчешће именују као урушене (eng. failed) – пропале (eng. collapsed) државе. Иако нема јасне дефиниције урушене – пропале државе, најчешће се ради о конфликтом разореним, политички и социјално дубоко подељеним друштвима, са девастираном економијом, где су кључне претње по безбедност друштвених група и појединаца највећим делом последица унутрашње институционалне слабости и неспособности саме државе да обавља своје основне функције. Више о овом проблему види: William Zartman, „*Introduction: Posing the Problem of State Collapse*”, *Collapsed States: The Desintegration and Restoration of Legitimate Authority*, London, 1995, Colorado and Lynne Rienner Publishers; Robert I. Rotberg (ed.), „*Chapter One: The Failure and Collapse of Nation-States*”, *When States Fail*, 2003, Pricenton, Princeton University Press).

из недаћа обичних људи у свакодневном животу.⁵² (UNDP, 13/02/2011.) Из тог разлога, људска безбедност, у контексту урушених и пропалих држава, представља заштиту граничних вредности „виталног језгра” појединца од критичких и свеобухватних претњи. Имајући у виду да се: „Права и слободе у виталном језгру односе на опстанак, основне услове живота и основно достојанство,”⁵³ (Sabina Alkire, 2003. п.3.) „слобода од страха”⁵⁴ (UNDP, 1994, п. 3) - односно слобода појединца од насиља, „слобода од ускраћености”⁵⁵ (исто) – слобода појединца од сиромаштва, и „слобода за живот у достојанству”⁵⁶ (Kofi Annan, 10/07/2010) – слобода достојанственог живота, чине основни садржај људске безбедности у урушеним и пропалим државама. При томе садржај „виталног језгра” зависи од перцепције безбедности људи унутар одређеног друштвеног контекста. „Шта људи сматрају „виталним“ – шта сматрају да је „суштина живота“ и „суштински важно“ – различито је код сваког појединца и сваког друштва.”⁵⁷ (Commission on Human Security, 09/07/2010).

Разлог неуспеха бројних стратегија и пројеката изградње и реконструкције урушених и пропалих држава налази се управо у фаворизовању веберовског и неолибералног приступа проблему урушавања институција државе и њених функција, односно даје се приоритет изградњи националне безбедности. Идентификујући државу као кључног субјекта у обезбеђењу политичких (јавних) добара становништву, сви практични напори међународне заједнице, у процесу постконфликтне реконструкције и изградње урушених и пропалих држава, у великој мери су усмерени на јачању улоге државе у институционалном и функционалном смислу

У контексту Авганистана, људска безбедност се, у теоријском смислу, може схватити као заштита „виталног језгра” његовог становништва, односно појединца од критичних и свеобухватних претњи, при чему „витално језгро” Авганистанског становништва представља скуп елементарних људских слобода и људских права којим се обезбеђује опстанак, основна средства за живот и основно достојанство. Економска димензија тог „виталног језгра” представља кључни елемент људске безбедности у Авганистану.

---

⁵² UNDP, AFGHANISTAN, NATIONAL HUMAN DEVELOPMENT REPORT 2004, Security with a Human Face-Challenges and Responsibilities, p. 6, <http://www.arab-hdr.org/publications/other/undp/hdr/2004/afghanistan-e.pdf>, Internet 13/02/2011.

⁵³ Sabina Alkire, „A Conceptual Framework for Human Security” (working paper presented in Centre for Research on Inequality, Human Security and Ethnicity, CRISE Queen Elizabeth House, University of Oxford 2003), p. 3.

⁵⁴ UNDP, *Human Development Report*, 1994, New York, Oxford University Press, 1994, p. 3.

⁵⁵ UNDP, *Human Development Report*, 1994, New York, Oxford University Press, 1994, p. 3.

⁵⁶ Kofi Annan, *In larger freedom: towards development, security and human rights for all*, Report of the Secretary-General, New York, 2005, <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N05/270/78/PDF/N0527078.pdf> Интернет, 10/07/2010.

⁵⁷ Commission on Human Security, *Human Security Now (Final Report of the Commission on Human Security)*, 2003, p. 4, <http://www.humansecurity-chs.org/finalreport/English/FinalReport.pdf>, Интернет 09/07/2010.

Literatura:

1. Barry Buzan, Jap de Wilde, Ole Weaver, *Security - A New Framework of Analysis*, 1998, Boulder, CO: Lynne Rienner.
2. Chambers, Robert, Conway Gordon, *Sustainable rural livelihoods: Practical concepts for the 21st century*, IDS Discussion Paper No. 296, 1991, Brighton, UK: Institute of Development Studies.
3. Commission on Human Security, *Human Security Now (Final Report of the Commission on Human Security)*, 2003, <http://www.humansecurity-chs.org/finalreport/English/FinalReport.pdf>.
4. International Commission on Intervention and State Sovereignty, *The Responsibility to Protect*, 2001, <http://www.iciss.ca/report2-en.asp>, Internet 09/07/2010.
5. Kofi Annan, *In larger freedom: towards development, security and human rights for all*, Report of the Secretary-General, New York, 2005, <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N05/270/78/PDF/N0527078.pdf>, Internet, 10/07/2010.
6. Marlies Glasius, Mary Kaldor, "Individuals First: A Human Security Strategy for the European Union", *International Politics and Society* 1, 2005.
7. Ministry of Agriculture, Irrigation and Livestock (MAIL), *Umbrella Document for the National Agricultural Development Framework*, Kabul, MAIL, 2009.
8. Nef, Jorge, *Human Security and Mutual Vulnerability The Global Political Economy of Development and Underdevelopment*, 1999, Ottawa, 2nd edition, International Research Development Centre, <http://idl-bnc.idrc.ca/dspace/bitstream/10625/21995/5/113690.pdf>, Internet 15/04/2011.
9. Office of the Special Inspector General for Afghanistan Reconstruction (SIGAR),
10. Oxford Dictionary Online, *English Dictionary*, http://oxforddictionaries.com/view/entry/m_en_gb0748730#m_en_gb0748730, Internet 21/04/2011.
11. Paula Kantor and Adam Pain, *Running Out of Options: Tracing Rural Afghan Livelihoods*, Kabul, Afghanistan Research and Evaluation Unit, January 2011.
12. Peter Burgess and Thaylor Owen (eds), "What is Human Security?" *Comments by 21 authors*, 2004, Special Issue of *Security Dialogue*, 35(Sept.).
13. Robert Holzmann and Valerie Kozel, "The Role of Social Risk Management in Development: A World Bank View," *IDS Bulletin* 38, no. 3, 2007.
14. Robert Kemp, "The District Delivery Program in Afghanistan: A Case Study in Organizational Challenges", *Small Wars Journal*, June 26, 2012, <http://smallwarsjournal.com/jrnl/art/the-district-delivery-program-in-afghanistan-a-case-study-in-organizational-challenges>, Internet 09/09/2013.
15. Roland Paris, "Human Security: Paradigm Shift or Hot Air?", *International Security*, Vol. 26, No. 2 (Fall 2001).
16. Sabina Alkire, "A Conceptual Framework for Human Security" (working paper presented in Centre for Research on Inequality, Human Security and Ethnicity, CRISE Queen Elizabeth House, University of Oxford, 2003).
17. Shahrbanou Tadjbakhsh, "The Economic Woes of Liberal Peace", *Conflict in Focus*, Issue no. 22, July 2008, http://www.rccp-jid.org/infocus/infocus_22.pdf, Internet 13/02/2011.
18. Shahrbanou Tadjbakhsh, Anuradha M. Chenoy, *Human Security: Concepts and Implications*, 2007, New York, Routledge - Taylor & Francis Group, Routledge Advances in International Relations and Global Politics.

19. Taylor Owen, "Human Security - Conflict, Critique and Consensus: Colloquium Remarks and a Proposal for a Threshold-Based Definition", *Security Dialogue*, 2004; No. 35, <http://sdi.sagepub.com/cgi/content/abstract/35/3/373>, Internet 05/05/2011.
20. UNDP, *Human Development Report 1993*, New York, Oxford University Press, 1993,
21. UNDP, *Human Development Report*, 1994, New York, Oxford University Press, 1994
22. William Zartman, *Collapsed States: The Desintegration and Restoration of Legitimate Authority*, London, 1995, Colorado and Lynne Rienner Publishers.
23. Wolfers, Arnold: 'National Security as an Ambiguous Symbol', *Discord and Collaboration. Essays on International Politics*, 1962, Baltimore, John Hopkins University Press.
24. Maks Veber, *Privreda i društvo*, 1976, Beograd, Prosveta, tom I.
25. Sabine Elkir, "Konceptualni okvir za ljudsku bezbednost", *Ljudska bezbednost-zbornik tekstova*, 2006, Beograd, Fond za otvoreno društvo.

HUMAN SECURITY IN AFGHANISTAN

Summary: In this paper there is analyzed a concept of human security with objective of precise determination of its character and estimation of practical usability of this concept in case of collapsed and failed states. In the paper there are given various views on human security, first of all, a view on human security as an analytical concept and then a view on human security as a political agenda, too. In the paper authors tried to find a definition which could provide for the operationalization of it in practice. There is analyzed deficiency of realistic-neoliberal approach to the process of reconstruction and state-building in term of the neglect of human security. Scientific significance of this paper is in the attempt of the authors to analyze links and relations of criminalized economy, strategy of international community in suppression of criminal economic activities and economic security of individuals in collapsed and failed states through a different, more human-centered approach to security.

Key words: Afghanistan, human security, security, concept, collapsed state, failed state